

DESPRE EXPERIENȚA VIEȚII¹

Acad. Mircea MALIȚA²

ABSTRACT. This is a review of the ideas presented by the Academician Mircea Malița at our symposium concerning "The experience of science – the experience of life". The topic of the experience of life was introduced through the criticism of Ortega y Gasset's concept.

KEYWORDS: experience of life, Ortega y Gasset, vitalism, Dilthey.

Comunicarea a plecat de la imaginea lui Ortega y Gasset despre experiența vieții³, așa cum a fost acest concept descris de către autorul spaniol ca element al concepției sale filosofice despre „rațiunea vitală”, adică despre subordonarea gândirii față de viață⁴. Termenul de experiența vieții descrie o *cunoaștere spontană* a vieții, care *face parte din viața însăși și care determină schimbarea acesteia*; ea (experiența vieții) nu este rezultatul unui efort intelectual deosebit sau al exercițiului reflexivității – așa cum este cunoașterea științifică – și *se formează în oameni automat*, fără a fi obiectul intenționalității. Dar, în același timp, prin această cunoaștere spontană, viața însăși (deci mereu trăită) își descoperă propria realitate, iar descoperirea se topește/se transpune în viață. *Experiența vieții este singura cunoaștere care este în același timp trăită.*

¹ Recenzie (Ana Bazac) a comunicării academicianului Mircea Malița, *Despre experiența vieții*, la Sesiunea de primăvară 2012 a DLMFS cu tema – a cărei primă parte a fost sugerată de către dl. academician – „Experiența științei – experiența vieții”.

² Președinte al Diviziei de Logică, Metodologie și Filosofia Științei a Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române.

³ José Ortega y Gasset, *O interpretare a istoriei universale (pornind de la Toynbee)* (1960), Traducere din limba spaniolă de Ezdra Alhasid, București, Editura Științifică, 1999. (Este vorba despre Lecția I dintr-un șir de 12 ținute în 1948). În textul de mai sus, am expus cu fidelitate unele idei ale lui Ortega despre experiența vieții (legate de cunoașterea științifică), subliniind cu italic aspectele evidențiate de către dl. Academician.

⁴ Este așa-numitul de către el „cartezianism al vieții”, din jurul formulei sale „gândesc pentru că trăiesc”.

Dar de aici, a adăugat Ortega, experiența vieții suferă de inconvenientul de a *nu se putea transmite*. Ea este netransferabilă și fiecare generație nu poate decât să înceapă propria experiență a vieții.

Lucrurile prin care trecem se integrează în noi și duc la cristalizarea unor reguli, soluții, regularități ce se articulează între ele și formează elementele vieții. Dar nu în urma unui examen rațional al lor: experiența vieții este irațională – a insistat Ortega – și tocmai din acest motiv elemente ale sale ni se impun inexorabil chiar dacă noi ne opunem lor la nivel logic.

Această punctare a unor caracteristici a experienței vieții a fost prima parte a comunicării. A doua a plecat de la contrapunerea unor caracteristici ale experienței vieții cunoașterii științifice, așa cum apar în opera lui Wilhelm Dilthey (1833–1911), considerat de către Ortega drept un strălucit precursor al vitalismului său.

Pornind de la delimitarea de către filosoful german dintre științele naturii (*Naturwissenschaften*) și cele umane/ale spiritului (*Geisteswissenschaften*), adică dintre manierele și obiectivele cunoașterii în cele două domenii – în primele, se urmărește *explicația* cauzală, adică raportul dintre general și particular, în timp ce științele umane vor să înțeleagă legăturile dintre părți și întreg; după cum, primele au o relație abstractă cu viața, se îndepărtează cumva de ea, în timp ce științele spiritului se concentrează în mod concret tocmai asupra vieții –, comunicarea a oferit următorul tablou despre experiența umană manifestată și în știință și ca experiență a vieții.

În timp ce experiența științifică este deliberată și are efecte scontate (fie ele de confirmare sau infirmare a teoriei-prezumție a experienței), este aleasă de către subiectul din știință dintr-o lume exterioară lui (din lumea „obiectivă”) și este orientată spre această lume, nu se repetă ca atare (fiecare experiență științifică fiind nouă, adică bazându-se pe noi elemente alese din realitatea obiectivă), dar este transmisibilă, experiența vieții este involuntară, orientată spre sine, iar viața se confundă cu subiectul, după cum această experiență nu este transmisibilă deoarece constă în *situațiile* unice care o formează.

Într-adevăr, a punctat comunicarea, experiența vieții este formată din situații⁵, adică din complexe de factori adunați într-un mod unic.

⁵ În filosofie, conceptul de *situație* a fost dezvoltat de către fenomenologi și existențialiști. Vezi și Ana Bazac, „Sartre and the responsibility of choice”, *Revue roumaine de philosophie*, 1–2, 2008, pp. 173–185 și „La révolte et la lutte: Albert Camus et Jean-Paul Sartre en dedans et en dehors de l'existentialisme”, *Revue roumaine de philosophie*, 2, 2010, pp. 239–266.

Dar ideea despre caracterul lor netrasmisibil nu stă în picioare. În opoziție cu Ortega, s-a susținut posibilitatea experienței individuale de a se extinde la cea colectivă, continuitatea dintre experiența vieții la aceste două niveluri.

Apoi, contrapunerea dintre caracterul rațional, amendabil și reflexiv al cunoașterii științifice față de cel irațional și neamendabil ce dă verdicte al experienței vieții este și ea prea categorică⁶. (AB: Oare acumularea unor experiențe de viață nu duce la schimbarea atitudinii față de viață? Și oare experiența vieții nu presupune și reflexivitate, cel puțin în sensul antic al *logos*-ului specific omului în general (dar vezi și observația celebră a lui Descartes din *Discurs asupra metodei*, I, aceea despre „Bunul simț este lucrul cel mai distribuit din lume”⁷)). În sfârșit, a vorbi doar de momentele faste și nefaste din experiența vieții este cam unilateral. Oare în știință nu există o variație a unor asemenea momente?

Partea a treia a comunicării continuă această perspectivă critică despre concepția autorului spaniol despre experiența vieții. Se evidențiază două aspecte problematice ale acestei concepții. Astfel, experiențele vieții sunt socotite de către Ortega ca monadele, „nerepetabile și incomunicabile”. Dar există și experiențe colective – ca războiul – care schimbă viziunile interioare ale individului despre viață. De asemenea, Ortega a avut o concepție elitistă și despre experiența vieții: bătrânii sau filosofii sunt depozitarii experienței de viață (a momentului). Dar experiența lor nu este defel infailibilă⁸.

Aici se încheie prezentarea. Aș dori, totuși, să adaug un aspect interesant al problemei experienței vieții. Este cel al atitudinii față de experiențele din viață. Omul, fiind curioasă ce știe că va muri, este

⁶ Desigur. Dar caracterul *fragmentat* al experiențelor de viață și determinarea social-istorică a *discontinuității* – inclusiv în experiențele de viață – se manifestă, în modernitatea târzie mai ales, ca o impermeabilitate față de experiențele anterioare. Omul modern, și mai ales cel actual, trăiește în prezent, experiențele diferite fiindu-i date „ca teme intemporale” circulând prin intermediul media. Iar „reprezentantul” social al trăirii în prezent ca „experimentator” este „individul tipic din clasele mijlocii occidentale”, cf. Peter Sloterdijk, *Essai d'intoxication volontaire, suivi de L'heure du crime et le temps de l'œuvre d'art* (1996, 2000), Traduit de l'allemand par Olivier Mannoni, Paris, Hachette Littératures, 2001, pp. 21, 19.

⁷ René Descartes, „Discours de la méthode pour bien conduire sa raison et chercher la vérité dans les sciences” (1637), în *Œuvres*, tome VI, édition Charles Adam et Paul Tannery, Paris, Léopold Cerf, 1902, I, p. 1.

⁸ Vezi și, pentru Spania lui Ortega, prezumțiile „generației 1898” (vezi José Ferrater Mora, *Unamuno. A Philosophy of Tragedy*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1962). Sau pentru România, Ana Bazac, *Reformismul socialist. Repere*, București, Consens, 1996.

caracterizat în cel mai înalt grad de foamea de experiență. Experiența înseamnă pentru el a trăi: și trăiește cu atât mai mult, n vieți, și mai intens cu cât experimentează mai mult. Dar oare nu există și aici frâne, jaloane omenești ce permit discernerea între experiențe și „vieți”? Desigur că există (deși, spunem și noi, viața este frumoasă în sine). Jaloanele sunt valorile, de la care, dacă oamenii abdică, ei se îmbolnăvesc, adică își schimbă caracterul omenesc al vieții. Un exemplu de foame nefrânată de viață este Don Juan-ul interpretat de Constantin Noica⁹: dacă nu există reflecție asupra generalului din om, experiența este redusă la materialitate moartă. Conștiința experienței vieții înseamnă, deci, și auto-frânarea și selecția.

E greu? Firește. Cazul invers extrem al foamei de experiență și, totodată, al experienței bogate este cel al fricii de experiență, al refuzului. Exemplul drogaților, având acces la o experiență simili, simulacru, este extrem: dar el este un avertisment ce lovește automatismul, alienarea și vulnerabilitatea în fața cărora termenul de experiență a vieții este o simplă lozincă.

⁹ Constantin Noica, *Șase maladii ale spiritului contemporan* (1978), București, Humanitas, 1997, pp. 12–16.